"!זכור את אשר עשה לך עמלק"

(1)

וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם
מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם אֶת־יהוה
לֵאמֹר הֲיֵשׁ יהוה בְּקִרְבֵּנוּ אַם־אָיִן:
וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִים: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֶם בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי נִצָּב

שמות י"ז, 1-5

הכלב נושך - ואתם צורחים אל!

(2)

(ה) ויבא עמלק וגו', סמך פרשה זו למקרא זה, לומר: תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם, ואתם אומרים: היש ה' בקרבנו אם אין (פסוק ז), חייכם הכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים לי ותדעו היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, היה אותו הבן רואה חפץ ואומר: אבא טול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שנייה, וכן שלישית, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הבן: ראית את אבא, אמר לו אביו: איננו יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו.

רש"י, שם

המלך בגן של ישראל

(3)

ויבא עמלק, אמר ר' ברכיה למה נקרא שמו עמלק, שבא ללוק דמן של ישראל ככלב. (תנ"י יתרו ד.)

כפוי טובה הפורץ מנפוי טובה

(4)

ויבא עמלק, אחרים אומרים יבא עמלק כפוי טובה ויפרע מן העם כפוי טובה.
(מכילתא)

עמלק רצה עם פרעה להשמיד את ישראל

(5)

עמלק ויתרו היו בעצה עם פרעה. כשראה יתרו שאבד הקב"ה את עמלק מן העולם"ז ומו העוה"ב, תולה ועשה תשובה, שכן כתב למעלה, כי אמחה את זכר עמלק, ואח"כ וישמע יתרו. אמר: אין לי אלא ליליך אצל אלוקו של ישראל. (שמות רבה כז. ה)

עמלק רצה את עם האומות

(6)

ויבא עמלק, רבי יוסי בן חלפתא אומר "ויבא עמלק", שבא בעצה שכינס עמלק את כל האומות ואמר להם: בואו וסייעוני על ישראל. אמרו לו: לא נוכל לעמוד כנגדן. פרעה לא עמד כנגדן שטבעו הקב"ה בים סוף, שנאמר ו) וניער פרעה וחילו בים סוף, אני היאך נוכל לעמוד כנגדן. אמר להם: בואו ואתן לכם עצה מה תעשו, אם ינצחוני ברחו לכם, ואם לאו בואו וסייעוני על ישראל, לכך נאמר ויבא עמלק, שבא בעצה. רבי יהודה הנשיא אומר המשה עמים פסע עמלק ובא ועשה מלחמה עם ישראל, שנא' כ) עמלק יושב בארץ הנגב שהיה לפנים מכולן. רבי נתן אומר לא בא עמלק אלא מהררי שעיר, ארבע מאות פרסה פסע עמלק ובא ועשה מלחמה עם ישראל. (מכילתא)

רפיון ידיים - מביאו את עמלק

(7)

וילחם עם ישראל ברפידים, אמר רבי חגניה הדבר הזה שאלתי את רבי אלעזר שהיה ישב במתיבתא רבא, רפידים מהו, אמר לי: כמשמעו. אחרים אומרים אין רפידים אלא רפיון ידים, לפי שרפו ישראל ידיהם מדברי תורה, לכך בא שונא עליהם לפי שאין השונא בא אלא על רפיון ידים מן התורה.

מכילתא

"זאת שאמה את זכר עמלק"

(8)

וַיֹּאמֶר יהוה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְ
יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם: וַיִּבֶן מ
מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יהוה נִסִּי: וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֵּס יָ
יָהּ מִלְחָמָה לַיהוה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר:

שמות י"ז, יד-טז

(9)

אין כסא ושמו של ה' שלם עד שעמלק יאבד

ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדר דר:
ידו של הקב"ה הורמה ליטבע בכסאו, להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית.
ומהו כס ולא נאמר כסא? ואף השם נחלק לחציו?
נשבע הקב"ה שאין הכסא שלם ואין השם שלם (מלא), עד שימחה שמו של עמלק (בן עשו). כולו, וכשימחה שמו, יהיה השם שלם והכסא שלם. שנאמר (תהלים ט. ז) האויב תמו חרבות לנצח וערים נתשת אבד זכרם המה: — זהו עמלק, שכתוב בו (עמוס א, יא) ועברתו שמרה נצח.
מה כתיב אחריו (שם) ודי' לעולם ישב כוננו למשפט כסאו, ודי' לעולם ישב — הרי השם שלם: כוננו למשפט כסאו — הרי הכסא שלם. (רש"י, פס"ר יב. תנחי כי תצא)

ג' מצות צם הכניסה לארץ

(10)

כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק, ר' יהודה אומר ג' מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתם לארץ: למנות להם מלך ולבנות בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק, ואיני יודע איזה יקדים, ת"ל כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק, כל שישב המלך על כס יה, אתה מכרית זרע עמלק, ומניין שכסא יה זה המלך, שנאמר ג) וישב שלמה על כסא ה' למלך.
(ספרי ראה פיסקא סז ע:)

המעפילים להר מוכים על עמלק

(11)

כב אַל־תַּעֲלוּ וְלֹא תִלָּחֲמוּן כִּי אֵין יהוה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם:
מא כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בְּחָרֶב כִּי־עַל־כֵּן
מב שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי יהוה וְלֹא־יִהְיֶה יהוה עִמָּכֶם: וַיַּעְפִּלוּ לַעֲלוֹת
אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית־יהוה וּמֹשֶׁה לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב
מג הַמַّחֲנֶה: וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּהָר הַהוּא וַיַּכֻּם
וַיַּכֻּתֵם עַד־הַחָרְמָה:

במדבר י"ד

"עמלק רצוצה רעה לישראל"

(12)

"ויבא עמלק", מה ראו לפתח בעמלק, משל לקה הדבר דומה, לחיות שפרחו ולקה ברצועה, כשסגלקין לפתחידו, מזכירין לו ברצועה שלקה בה. כך היה עמלק רצוצה רעה לישראל. וקה ראה בישב לו של הפקר על דרך פגיעתו של ישראל לארץ, אלא כך צוהו עשו וקנו לקראתו לדרך. ודבר הקיבו וישב לו בדרך, שנאמר, וירד העמלקי והכנעני הישב בהר ההוא (במדבר יד:מה) והכנעני ישב על הים, אלו מגבורים יושבין על הדרך ועל יד הירדן. כך (לשיקר) נתכונו הפרגלים לקבר לבן של ישראל, שנאמר, ויביאו את־לב בני ישראל.

תנחומא

המלחמה השניה בעמלק

(13)

ב וַיִּשְׁמַע מֶלֶךְ־עֲרָד הַכְּנַעֲנִי יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים
וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי: וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַיהוה
ג וַיֹּאמַר אִם־נָתוֹן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת־
עָרֵיהֶם: וַיִּשְׁמַע יהוה בְּקול יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם
אֶתְהֶם וְאֶת־עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם חָרְמָה:

במדבר כא

(14)

מי היה מלך ערד? זה עמלק שנאמר: עמלק יושב בארץ הנגב והחתי והיבוסי והאמורי יושב בהר והכנעני יושב על הים ועל יד הירדן. והיה יושב על הפרצה. כיון ששמע שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד מיד נתגרה בהם. דרך האתרים התייר הגול שתר להם את הדרך שנאמר: וארון ברית ה' נוסע לפניהם וגו'. וילחם בישראל. אם עמלק היה למה נקרא שמו כנעני? לפני שנאסרו ישראל להלחם בבני עשו... כשבא עמלק נתגרה בהם פעם ושתים. א"ל הקב"ה אין זה אסור עליכם כבני עשו. הרי הוא לכם ככנענים שנאמר: בהם כי החרם תחרימם. לכך נקרא כנעני. מעולם רצועה מרדות היה עמלק לישראל וכאן וישמע הכנעני מלך ערד. במד"ר יט.יא

כלצץ על עמלק ובני יתרו

(15)

ד וַיַּרְא אֶת־
עֲמָלֵק וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלֵק וְאַחֲרִיתוֹ עֲדֵי
אֹבֵד: וַיַּרְא אֶת הַקֵּינִי וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ וְשׂוּם
בַּסֶּלַע קִנֶּךָ: כִּי אִם־יִהְיֶה לְבָעַר קָיִן עַד־מָה אַשּׁוּר תִּשְׁבֶּךָ:

במדבר כד

דור, כ"כ - אם תשכח:

(16) זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים: וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח:

דברים כ"ה

"קרך" - מקרה, קרי, קור

(17) (יח) אשר קרך בדרך, לשון מקרה". דבר אחר": לשון קר וטומאה שהיה מטמאן במשכב זכור. דבר אחר": לשון קור וחום, צנן והפשירך מרתיחתך, שהיו האומות יראים להלחם בכם, וכא זה התחיל והראה מקום לאחרים, משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן כליעל אחד קפץ וירד לתוכה, אף־על־פי שנכוה הקרה אותה בפני אחרים. וזנב בך, מכת" זנב, חותך מילות חורק כלפי מעלה. כל הנחשלים אחריך, חסרי" כח מחמת חטאם, שהיה הענן פולטן. ואתה עיף ויגע, עיף" בצמא, דכתיב: ויצמא שם העם למים (שמות יז ג), וכתיב אחריו: ויבא עמלק (שם ח). ויגע, בדרך". ולא ירא עמלק אלהים מלהרע לך.

רש"י, שם

נלחמו השפלה של עמלק בעם ישראל

(18) "והנה רשם כמה שעשה עמלק ארבעה דברים מגונים:

הא' שנלחם עמהם מבלי סיבה. כי הנה הלוחמים. מהם שיעשו מלחמותיהם כנגד האויבים הבאים עליהם לקחת את ארצם ולכבשם יילחמו להנצל מהם. ומהם שילכו לכבוש ארצות גויים אשר לא להם ועל זה יילחמו. אבל עמלק לא היה לו סיבה מזה במלחמתו. כי הנה ישראל לא היה עוברים כארצו ובאים להלחם כם. וגם לא היה להם ארצות שילך עמלק לכבשן... אבל היתה לבד מלחמתו 'בדרך בצאתכם ממצרים'. רוצה לומר שהוא יצא לשטן להם בדרך. עובר ומתעבר על ריב לו לא.

הב' שעם היות ממנהג המלכים, כפי המעלה שקודם כואם להלחם בעם אחד יודיעו לאויביהם ביאתם ויאמרו להם הכינו כלי מלחמתכם... הנה עמלק לא עשה כן אבל בא וילחם בפתע פתאום וזהו 'אשר קרך בדרך' ר"ל במקרה פתאום בלתי שיעיר בך דבר.

והג' שהיה מפחיתות עמלק... נלחם עם החלשים שהם הבאים באחרית המחנה... וזהו 'וזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עייף ויגע'.

והד' הוא אמרו 'ולא ירא אלהים'. רוצה לומר האיש הכליעל הזה פחד וירא מאוד ויצר לו מן העם בהיותו עייף ויגע ולא ירא אלהים שהוא גבה מעל גבוה... וכזה גילה משה רבנו. עליו השלום. שעמלק חטא נגד השם יתברך ונגד ישראל ומפני זה היתה הנקמה ממנו מוטלת על השם יתברך כמו שנזכר בפרשת בשלח (שמות י"ז. טז "מלחמה לה' בעמלק מדור דר") ועל ישראל כמו שצוה כאן.

הנה בעבור זה אמר 'והיה בהניח ה' אלוקיך', אחרי מנוחת מלחמת העממים כולם וירושת הארץ אז תתחייב למחות את זכר עמלק בהחרימם את כל אשר לו...".

אברבנאל, דברים כ"ה

עמלק - ניגוד מוחלט לרוחניות הקדושה

(19) נסיון קשה הוא להיות בגלות ההה כי מסכיר את רבוני 'מכון לבריך בו. בתכון מוכאתו של עמלק מצינו מהחבירה התורה וחייבה לעבוה ולהבוחה לגברי. צווי כלא נאבר על אף איבה בבאר אומות העולם. בגרים. שהיא עצם הטומאה. העבד נמור של רחנית (עיין כרך ב. עמוד 11). בכל מקום נאבר עליה: 'ורדני בגרים כי אני ה'' (שמות רד. יח). יתכן שיהיה להם קבר כל מהוא אל הקדושה. ומסיגלים הם לבא לידי הכרה מ-אני ה''; ד' עמכון נאמר עליהם: 'לא תהיה כל נכבה' — דיקא בארץ ישראל. לכן הגרמני מסיגה לאפריקי ניגל; בבל ויון ירדו מגדולתם. אך לא הומסדי כליל; אולם על עמלק נזרה הנזרה: 'מחה תמחה את זכר עמלק'. 'בלתמה לה' בעמלק מדור דור'. ואמרי רז"ל: 'אין כסא שלם. ואין הכסא שלם. עד שימחה שמו של עמלק'. (עי' רש"י שמות יז. מ"ז). מה נשתנה עמלק מכאר כל האומות?

נסביר בקצרה ענין זה. בראבני לעיל (תרי כרך ב. עמוד 50) שלכל אומה יש מדתה המיוחדת אבר היא הומנה ומהותה הפנימית. מדה זו נקראת בלשון הזהר 'סר האומה'. ההיינו כחה ותוכנה המיוחד של האומה. סרו של אדום הוא הכסן בעצמו. לכן כל אומות העולם הזקא עמלק בא מבראהקים וקפץ ראשון להלחם בישראל שיצאו ממצרים. וחיתה ונידה כלפי מעלה (עי' רש"י דברים כ"ה. י"ח). תותך מילות חורק כלפי מעלה). כי הוא מהוה את הנגוד המוחלט לרוחניות ולקדושה. לכן אינו יכול לסבול בעליית כת הקדושה בעולם. יבא להלחם בו. 'ראשית גוים עמלק' (בבדבר כ"ד. כ') — הוא סורם הטומאה של כל הגוים. כחו הוא כח ההוצפה והעזות כנגד הקדושה והרוחניות. כח זה אין לו היקון כלל. הנה כל האומות. אם יכונון את מדתם המיוחדת לטוב. בכחם לסבם את ישראל. ולהתפך על ידי זה לכלים לקדושה. לסרת לתכלית הבריאה. אבנם סיומם הוא חיבוני בלבד. אך על כל פנים יש להם סייכות־מה אל ההכלית. וזהו זכות קיומם. זהו אחיזת סרי האומות בקדושה. ובזה כללים ניצוצות הקדושה שבתוכם. אך כח הבאות והחוצפה כולו רע בסם. אין לו אחיזה בקדושה כלל. הוא ניתן רק לנסיון. כדי להתגבר עליו ולבטלו. וביטולו הגמור הוא תכליתו והיקונו.

מבגרא מאליהו חלק ד' מ' 216

האבנים שהעלה לראשות כולה

(20) הנבואה. הצופה ברוח אלהים חיים אל נסמת גרי ואדם. העידה על נזע עמלק. שנגודו לאור ישראל הוא נגוד עצמי. שתרופה אין לו כי־אם מחות זכרו. כדי לישר את הדרך של התולדה הישראלית מאכן־המכשול היותר גדול. — זאת הנבואה בעצמה היא הצופיה הליכות הארם אל אושר השלום ותרנת האהבה היותר בהירה. כשבוא יום האנושיות לא תמצא לה כל צורך בשום מפעל של שנאה. בטחים אנו שאז זכר עמלק כבר כלה ואינו. ושבע האומות. שרק מפני אותו השריד אשר נואלנו להותיר כהן גיכנו לנו כל אותן הצרות. החמריות והרוחניות. ולמדנו לעשות את כל תועבותיהן: שריפת בנים ובנות באש וכל תועבות האמורי. אשר היום. אחרי אשר היד האלהית הפיצה את עני כאפליה אלה לכל עבר. לא נוכל גם לצייר את עומק הרשעה שהיה כאוחד כבר עם כל תכונת נפשן.

— אתה יקירי שואל: למה התיחסנו אליהן באכזריות? לא נוכל לצייר. כמה חשון ושפל היה העולם מבלעדי האכזריות הזאת שלנו. כמו שלא נוכל לצייר כמה רע ונתעב היה לולא ההארה הטהורה של אור ד' ודרכיו. אשר הארנו עליו בבהלכנו ההיסתורי.

הגאון קוק, מאמרי אורות תל

עמ' 508

עמלק רצה למנוע משנאת עמלק את הגאולה

(21) "סמכו עמים ירגזון. חיל אחז יושבי פלשת. אז נבהלו אלופי אדום. אילי מואב יאחזמו רעד. נמוגו כל יושבי כנען". עמלק לא פחד ולא רעד. "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" (סוף בשלח).

זהו השונא הגדול. את זה לעומת זה עשה. האלקים: "קודש ישראל לה' ראשית תבואתו" מזה. "ראשית גויים עמלק" — מזה (בלק. שביעי וירמיה ב. ג).

מתי הוא בא? בין קריעת ים סוף ומתן תורה. עכשיו נהיו בני ישראל לעם. והם עומדים לקבל צורתם השלימה — התורה הקדושה. ובאמצע הדרך בא עמלק לעכב ולהרוס. למנוע את השלמת צורתו. אבל יש לנו כלל: אם מצב הכלל ישראל איתן מבפנים — אין פורענות באה מבחוץ. "באי לשון של רפידים" שואל ר' חנינא. ועונה לו ר' יהושע "שריפו עצמן מדברי תורה. וכן הוא אומר לא הפנו אבות אל בנים ברפיון ידים" (בכורות ה. ע"ב). עמלק נלחם עם ישראל בהיותם ברפיון ידים.

זלמי שור תל אביב

עמ' 250

חולשה וגילוי לאורי קדושה נצח"ם

(22) בצאת ישראל ממצרים התגלתה לעולם כולו גדלותו של הבורא והשגחתו על בניו. אומות העולם פחדו ואף מימי העולם כולו נבקעו, ובכך השתתפו כל האומות בזעיר אנפין באופן מוחשי בנס קריעת ים סוף, דבר שהביא לכך שיראת ה' התפשטה בכל העולם. למרות כל זאת עמלק אינו מתפעל אף לא ממה שהטבע הדומם התפעל, כפי שנאמר עליו בתורה "ולא ירא אלוקים", ומהיכ בגודל חוצפתו לצאת ולזלזל, לפרוץ פרצות ולסלק יראת שמים זו ולהכניס קרירות ביראתם של אומות העולם. כלומר, חומרת חטאו של עמלק היא זלזול וביטול ערכים נעלים אף אלה הרמים בעיני כל, וכל זאת משום שהוא אינו מעריך שום דבר שיש לו איזו שייכות לקדושה.

הכיצד התאפשר לעמלק להתגרות בישראל בהיותם בשיא הצלחתם, זאת נלמד מדברי חז"ל על הפסוק "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" (שמות יז, ח), ברפידים — על שרפו ידיהם בתורה. וצריך להבין, מהי המידה כנגד מידה של רפיון בלימוד, המאפשר לעמלק, שתכונתו זלזול, לפגוע בעם ישראל.

הביאור הוא: רפו ידיהם בתורה — היינו זלזול שנרם לרפיון בתורה, זלזול שנבע מאי הערכת חשיבותה הנעלה של התורה, ואי הכרה מספקת בקדושתה, והתוצאה מכך רפיון בתורה. ולכך "מידה כנגד מידה" נענשו באמצעות חוצפת עמלק שאינו מכיר כלל בערך הקדושה, וכל שאיפתו ומגמתו לעקור ולסלק לגמרי ערכים אלו. ...

ברם חטאו של עמלק לא הצטמצם רק בביזוי הקדושה מתוך אי הערכתה. חטאו היה חמור מכך — אי הכרה בערכי הקדושה בכללותם ועקירתם לגמרי. ולכך גם עונשם חמור יותר — אין להם שום זכות קיום בבריאה, "תמחה את זכר עמלק", ואין כסאו של הקב"ה שלם עד שיימחה זכרו של עמלק מהעולם.

שפת אמת תל

עמ' קסו-קעב

טומאה שהגשה לעמלק כולו

(23) כל הרע שבבריאה והפחיתות שבאדם נמצא ומושרש בעמלק, וכל הרע שבו נכלל בתיבו ספורות אלו "אשר קרך בדרך", בגלל הדבר הזה נגזר דינו להמחות מן העולם ולא ישאר זכרו תחת השמים, ולא עוד אלא שכל זמן שהוא קיים אין השם שלם ואין הכסא שלם, ומלחמה לדי בעמלק בכל דור ודור. "אשר קרך" פי' צינגן וקירר את הלהם והלהבה שהי יוקדים בך, והקור הזה הוא הנו מקור כל הרע והקסנות שבאדם, ומיכן נלמד מהי גדלות האדם, אשר תורה זו, תורת גדלות האדם, היתה שנויה ושגורה תמיד בפי המשגיח זצ"ל.

ראשית דבר הבה ונבחון כיצד נוצר עמלק ומה היתה סיבת ביאתו לעולם, ואמרו חז דברים מבהילים בזה, וכך אמרו "ותמנע היתה פילגש לאליפז, תמנע בת מלכים היתה דכתיי ואחות לוטן תמנע וכו', בעיא לאיגיורי, באתה אצל אברהם ויצחק ויעקב ולא קיבלוה, הלכה והיתה פילגש לאליפז בן עשיו, אמרה, מוטב תהא שפחה לאומה זו ולא תהא גבירה לאומה אחרת, נפק מינה עמלק דצערינהו לישראל, מאי סעמא דלא איכעי להו לרחקה" (סנהדרין צט ב'). ...

וכל זמן שרות טומאה זו שוררת בעולם "אין השם שלם ואין הכסא שלם", ו"מלחמה לדי בעמלק", כן הבליעל הלזה אשר יודע ש"האמבסי" רותתת, וכל הקופץ לתוכה יכוה כוויות קשות, אך הוא לא איכפת לו כאילו אין הדבר נוגע לו כלל, והוא קופץ ונכוה, וכיון כך הספיק לצנן את האמבסי ולהשרות את רוח טומאתו על כל העולם, והוא שורש הקסנות והפחיתות שבאדם, וממנו נדע ונבין מהי גדלות האדם.

שיחות מוסר תל

מלחמת הראשונה של מלך ישראל נגד עמלק - כשלון!

(24)

טו א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל אֹתִי
שְׁלָחַ יהוה לִמְשָׁחֲךָ לְמֶלֶךְ עַל־עַמּוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה
ב שְׁמַע לְקוֹל דִּבְרֵי יהוה: כֹּה אָמַר יהוה צְבָאוֹת
פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ
ג בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם: עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת־עֲמָלֵק
וְהַחֲרַמְתֶּם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו וְהֲמַתָּה מֵאִישׁ
עַד־אִשָּׁה מֵעֹלֵל וְעַד־יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׂה מִגָּמָל וְעַד־
ד חֲמוֹר: וַיְשַׁמַּע שָׁאוּל אֶת־הָעָם וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים
ה מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה: וַיָּבֹא
ו שָׁאוּל עַד־עִיר עֲמָלֵק וַיָּרֶב בַּנָּחַל: וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי
לְכוּ סוּרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן־אֹסִפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה
חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר קֵינִי מִתּוֹךְ
ז עֲמָלֵק: וַיַּךְ שָׁאוּל אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה בּוֹאֲךָ שׁוּר אֲשֶׁר עַל־
ח פְּנֵי מִצְרָיִם: וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חַי וְאֶת־כָּל־הָעָם

שמואל א' טו

כי בגלל "משלם" נלקח ראמנות ושאולות-נגיעה אישית

(25)

יַאֲמֶר הַמֶּלֶךְ לְדוֹיֵג סֹב אַתָּה וּפְגַע
בַּכֹּהֲנִים וַיִּסֹּב דּוֹיֵג הָאֲדֹמִי וַיִּפְגַּע־הוּא בַּכֹּהֲנִים וַיָּמֶת, בַּיּוֹם
ח הַהוּא שְׁמֹנִים וְחֲמִשָּׁה אִישׁ נֹשֵׂא אֵפוֹד בָּד: וְאֵת נֹב עִיר־
הַכֹּהֲנִים הִכָּה לְפִי־חָרֶב מֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה מֵעוֹלֵל וְעַד־יוֹנֵק
ט וְשׁוֹר וַחֲמוֹר וָשֶׂה לְפִי־חָרֶב:

שמואל א' כ"ב

אל תהי צדיק הרבה

(26)

וְנִכָּא קָאוּל עַד־עִיר עֲמָלֵק וַיָּרֶב בַּנָּחַל (ש"א ט"ו, ה)

אמר רב כהני. על ציסקי נחל.

בשעה שאמר לו הקדוש-ברוך-הוא לשאול, לך והכית את עמלק, אמר: ומה נפש אחת אמרה תורה, הבא עגלה ערופה, כל הנפשות הללו, על אחת כמה וכמה:

ואם אדם חטא, כחטא מה חטאו? ואם גדולים חטאו, קטנים מה חטאו? יצאה בת קול ואמרה לו: אל תהי צדיק הרבה (קהלת ז, טז).

ובשעה שאמר לו שאול לדואג, סוב אתה ופגע בכהנים יצאה בת קול ואמרה לו: אל תרשע הרבה (שם, שם, יז) (ירושלמי כב:)

המאבק על הראמנים

(27)

אמר רבי אלעזר, כל שנעשה נסים לרבים על השכורים.

לסוף נעשה שכור של הרחקנים. כתיב, ויכה שאול אל־אגג ואל־סיסא הצאן והבקר (שם טו, ט). וכתיב בנוב עיר הכהנים, ואת כל עיר־הכהנים הכה לפי־חרב (שם כב, יט).

תלמודא, מגילה, א'

עקירה מוחלטת של היער - כלא האתכמא נגד זרה

(28)

אולם בל נטעה, חובתו של האדם שלא לזלזל בערכים מקודשים ולחנך את עצמו לראות את חשיבותם הנעלה, עלולה לגרום לו שלא יזלזל בשום דבר, גם לא בדברים שהצורך לזלזל בהם, ויתירה מזאת אף עלול להעריך דברים אלה. וזאת לדעת, הצורך להעריך אינו נובע מכך שצריך להעריך כל דבר, אלא שצריך להתייחס נכון ללא טשטוש תחומין, ואם צריך להעריכו יש להעריכו, ואם צריך לזלזל בו הרי החובה היא לזלזל בו.

בחוסר הבחנה זו נכשל שאול, כשנלחם בעמלק חמל על הצאן והבקר. כשבא לספר לשמואל כי קיים את דבר ה', שאל אותו שמואל "ומה קול הצאן הזה באזני". השיב שאול: "אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר למען זבוח לה' אלוקיך ואת היותר החרמנו" (שמואל א, טו). וכשמוע את דבריו השיבו שמואל: "החפץ לה' בעולות וזבחים... כי חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפצר" — זה היה הכשלון של שאול אשר ייחס מידה כלשהי של ערך לבהמותיו של עמלק, שהרי אפשר להקריבן קרבן לה', כלומר להפיק איזו תועלת מהרע כנגד ציווי דבר ה'. בכך ביטא שאול איזושהי הערכה לרע, והערכה זו היתה זלזול בקדושה, ביזוי דבר ה'.

וכיון שצריך להזהר מביזוי הקדושה, ומלערב תחומי הטוב והרע בתכלית הזהירות, שמואל עצמו לקח את החרב, ולהפתעתו של אגג הוא שיסף אותו, משום שכשם שצריך להעריך את הקדושה, מאותה סיבה צריך לזלזל בטומאה בלא להשאיר ספק בדבר ולהוקיעה ללא רחמים.

שפת אמת תלב עמ' קא

מלחמה נוספת נגד עמלק - נקמות

(29)

אַחַר, הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גָּדַל הַמֶּלֶךְ א ג
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶת־הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי וַיְנַשְּׂאֵהוּ וַיָּשֶׂם אֶת־
כִּסְאוֹ מֵעַל כָּל־הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ: וְכָל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־ ב
בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כֹּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהָמָן כִּי־כֵן צִוָּה־לוֹ הַמֶּלֶךְ
וּמָרְדֳּכַי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה:

אסתר, ג'

מתיה כהן גדול רואה את הסתרת פנים דפולחה

(30)

אסתר מן התורה מנין?

שנאמר: (דברים לא יז-יח) ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא.

(חולין קלט:)

הנאש - עמלק - המן

(31)

רבנן דתמן אמרין (חולין קלט:), מנין להמן מן התורה?

שנאמר: (בראשית ג, יא)

מי הגיד לך כי עירום אתה, המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכול ממנו אכלת?, דרשו המן — המן (הא' בקמץ). (שם, אס"ר ט. ב)

מימי בראשית משוכה איבה זו שבין המן ובין מרדכי, מיום העץ ההוא אשר הפריד במארה בין הטוב ובין הרע, ונתנם למלחמה מדור דור: הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב.

כי המן מזרע עמלק הוא, ושורשו יונק מזוהמת אותו נחש, אשר הגיד לאדם הראשון: כי עירום אתה!—

כתלין לדורות עמ' 116

שונא נכד של שונא

(32)

ח וַיֹּאמֶר הָמָן לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ יֶשְׁנוֹ עַם־
אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים בְּכֹל מְדִינוֹת מַלְכוּתֶךָ וְדָתֵיהֶם
שֹׁנוֹת מִכָּל־עָם וְאֶת־דָּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ אֵין שׁוֶה
לְהַנִּיחָם: אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכָּתֵב לְאַבְדָם וַעֲשֶׂרֶת אַלְפִים ט
כִּכַּר־כֶּסֶף אֶשְׁקוֹל עַל־יְדֵי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה לְהָבִיא אֶל־גִּנְזֵי
י הַמֶּלֶךְ: וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לְהָמָן בֶּן־
יא הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי צֹרֵר הַיְּהוּדִים: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן הַכֶּסֶף
יב נָתוּן לָךְ וְהָעָם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ:

אסתר, ג'

"יין הרוש נגד השמש" - שיטת "הרשעה" לרשעה ישראל המן לחברה טובה" של שונאי ישראל

(33)

אָמַר רַבִּי לֵוִי: אוֹי לָהֶם לָרְשָׁעִים, שֶׁהֵם מִתְעַסְּקִין בְּצַעֲרוֹת שֶׁל
יִשְׂרָאֵל, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמֵר: עֲצָתִי יָפָה מַעֲצָתֶךָ. עֲשָׂו אָמַר: סוּכָּה הָיָה קַיִן,
שֶׁהָרַג אֶת אָחִיו בְּתַחֲנֵי אָבִיו, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאָבִיו פֵּרָה וְרָבָה. אֲנִי אֵינִי עוֹשֶׂה כֵּן
אֶלָּא (בראשית כז. כא) "קְרָבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי". פַּרְעֹה אָמַר: סוּכָּה הָיָה עֵשָׂו. שֶׁאָמַר:
"קְרָבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי", וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאִמִּי פָּרָה וְרָבָה בְּחַיֵּי אָבִי. אֲנִי אֵינִי עוֹשֶׂה
כֵּן אֶלָּא עַד שֶׁאֶשְׁנֶן דִּקְרָקֵי תְּחוֹת כְּרָסָהּ דְּאִבְרָהָם אָבִינוּ אֶמְצָא מְחַנֵּק יְתוֹם. הֲדָא הוּא
דִּכְתִיב: (משלי יא. כב) "כְּל הֵבֶן הֵילוּד הָיָאוּרָה מַשְׁלִיכְהוּ". הֵמָּה אָמַר: שׁוֹטָה הָיָה
מְרֻעוֹת, שֶׁאָמַר: "כָּל הֵבֶן הֵילוּד הָיָאוּרָה מַשְׁלִיכְהוּ", וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהֲבָטוֹת נְשׁוּאוֹת
לָאֲנָשִׁים וּסְרוּת וְרָבוֹת סָתָם. אֲנִי אֵינִי עוֹשֶׂה כֵּן אֶלָּא "לְהַשְׁמִיד לְהָרֹג וּלְאַבֵּד".
אָמַר רַבִּי לֵוִי: אַף גַּם וּסְגֹר לָעָתִיד לָבוֹא עָתִיד לוֹמַר כֵּן: שׁוֹטִים הָיוּ הָרִאשׁוֹנִים,
שֶׁהָיוּ מִתְעַסְּקִים בְּצַעֲרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם פְּרוּנִין בְּשָׁמַיִם.
אֲנִי אֵינִי עוֹשֶׂה כֵּן אֶלָּא בְּתִחְלָה אֲנִי מְזַמֵּן לְפִרוּנִין שֶׁלָּהֶם וְאַחַר כָּךְ לָהֶם. הֲדָא
הוּא דִּכְתִיב: (תהלים פ. ב) "יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ יַחַד עַל ה' וְעַל
מְשִׁיחוֹ". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רָשָׁע, לִי בָּאתָה לְהִזָּדְנוּ? מֵרֹךְ. שֶׁאֲנִי
עוֹשֶׂה עִמְּךָ מִלְחָמָה. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: (שמות טו. ג) "ה' אִישׁ מִלְחָמָה" "צָא כְּאִישׁ
מִלְחָמוֹת עַיִר קְנָאָה", וְכְתִיב: (זכריה יד. ג) "וְיָצָא ה' וְנִלְחַם בַּגּוֹיִם הָהֵם". וּמָה
כְּתִיב הָתָם — (שם שם. ט) "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ".

ויקרא רבה כז, יא

עצת המן מול עצת מרדכי

(34)

אָמַר לוֹ הָמָן לַאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ שׂוֹנֵא זִקְנָה
הוּא: הוֹשִׁיב לָהֶם נְשִׁים וַעֲשָׂה לָהֶם מִשְׁתֶּה, וְנוֹר עֲלֵיהֶם
שֶׁיָּבְאוּ כֻלָּם וְיֹאכְלוּ וְיִשְׁתּוּ וְיַעֲשׂוּ כִּרְצוֹנָם. גָּזַר הַמֶּלֶךְ כָּךְ.
מִיָּד עָמַד מָרְדְּכַי וְהִכְרִיז וְאָמַר: בָּנַי, אַל תֵּלְכוּ לְבֵית־הַמִּשְׁתֶּה
שֶׁל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ. שֶׁלֹּא יָבֹא סִתְחוֹן־פֶּה לְשָׂטָן עֲלֵיכֶם. הִנִּיחוּ
דִּבְרֵי מָרְדְּכַי וְהָלְכוּ כֻלָּם לְבֵית־הַמִּשְׁתֶּה.

אסתר רבה ג, יא

הידון למצוה חן לעין השלטון

(35)

שאלו תלמידיו של רשב"י: מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל, שבאותו הדור כליה?

אמר להם: אמרו אתם. אמרו לו: מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע.

אמר להם: אם כן שבשושן יהרגו, שבכל העולם כולו אל יהרגו

אמרו לו, אמור אתה. אמר להם: מפני שהשתחוו לצלם, (בימי נבוכדנצר)

(מגילה יב.)

המן כאב שיפוס לאנשי המדינה

(36)

"וַיֹּאמֶר הָמָן לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ יֶשְׁנוֹ עַם־אֶחָד[8] – אָמַר רָבָא: אֵין מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְסַפֵּר לְשׁוֹן הָרָע כְּהָמָן. אָמַר לוֹ הָמָן לַאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: בָּא וְהִתְגָּרֶה בָּהֶם. אָמַר לוֹ: מִתְיָרֵא אֲנִי. שֶׁכָּל־הַמִּתְגָּרֶה בָּהֶם אֱלֹהֵיהֶם עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין. אָמַר לוֹ: יְשָׁנוֹ מִן הַמִּצְוֹת. אָמַר לוֹ: יֵשׁ צַדִּיקִים בֵּינֵיהֶם. שֶׁיְּבַקְּשׁוּ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים. אָמַר לוֹ: "עַם אֶחָד" הֵם. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: אֲעֶשֶׂה קָרְחָה בְּמַלְכוּת – "מְפֻזָּר"[8]. מְסֻזָּרִים הֵם בֵּין הָעַמִּים. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: יֵשׁ מָהֶם פֵּרוֹת – "וּמְפֹרָד"[8]. כְּסֹרְדָה זוֹ שֶׁאֵינָהּ עוֹשָׂה פֵּרוֹת. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: חוּץ לְמַלְכוּת הֵם וְאִי אַתָּה יָכוֹל לָהֶם – "בְּכָל מְדִינוֹת מַלְכוּתֶךָ"[8]. "וְדָתֵיהֶם שֹׁנוֹת מִכָּל־עָם"[8] – שֶׁאֵינָם אוֹכְלִים עִמָּנוּ וְאֵינָם שׁוֹתִים עִמָּנוּ וְאֵינָם מִתְחַתְּנִים בָּנוּ. "וְאֶת־דָּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים"[8] – שֶׁמּוֹצִיאִים כָּל־הַשָּׁנָה בְּשִׁ"י פה"י, אוֹמְרִים: שַׁבָּת הִיא. יוֹם־טוֹב הוּא וְאֵין עוֹשִׂים עַבוֹדַת הַמֶּלֶךְ. הִתְחִיל לְחַשֵּׁב יָמִים סוֹבִים: חַג הַמַּצּוֹת. שָׁבוּעוֹת. סֻכּוֹת. רֹאשׁ־הַשָּׁנָה. צוֹם כִּפּוּר. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: רָשָׁע! אַתָּה מַפִּיל עֵין רָעָה כְּמוֹעֲדֵיהֶם שֶׁלָּהֶם – הֲרֵי אֲנִי מַפִּילָהּ לְפָנֶיהָם וּמוֹסִיפִים לָהֶם מוֹעֵד אֶחָד עַל מַפִּלְתֶּךָ. "וְלַמֶּלֶךְ אֵין שֹׁוֶה לְהַנִּיחָם"[8] – שֶׁאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וּמְבַזִּים אֶת־הַמֶּלֶךְ: אֶחָד נָפַל וְכוּב בְּכוֹסוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם זוֹרְקוֹ וְשׁוֹתֶה. וְאִם אֲלֵנִי הַמֶּלֶךְ נוֹגֵעַ בְּכוֹסוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם–חוֹבְטוֹ בְּקַרְקַע וְאֵינוֹ שׁוֹתֶה. וְלִפִּיכָךְ "אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכָּתֵב לְאַבְּדָם וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כִּכַּר־כֶּסֶף" וגו'[8].

מגילה יג, ב

שני שונאים המשימים זה את זה

(37)

"וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן הַכֶּסֶף נָתוּן לָךְ וְהָעָם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ"[10] – אָמַר רַ' אַבָּא: מָשָׁל שֶׁל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְהָמָן לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְשֵׁנֵי בְּנֵי אָדָם: אֶחָד יֵשׁ לוֹ תַּל בְּשָׂדֵהוּ. וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ חָרִיץ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ. אָמַר בַּעַל הַתַּל: מִי יִתֶּן לִי תַּל זֶה בְּדָמִים? וּכְבַעַל הַחָרִיץ אוֹמֵר: מִי יִתֶּן לִי תַּל זֶה בְּדָמִים. לְעָתִיד נִוָּדְעוּ זֶה אֶצֶל זֶה. אָמַר לוֹ בַּעַל הַחָרִיץ לְבַעַל הַתַּל: "הָכוֹר לִי תִּלְךָ". אָמַר לוֹ: "הַלְוַאי. טוֹל אוֹתוֹ בְּחִנָּם".

מגילה יג, ב

הפגין הוא יבלית?!

(38)

בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בִּשְׁרוּשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכָל־אֲשֶׁר־יְצַוֶּה הָמָן אֶל אֲחַשְׁדַּרְפְּנֵי־הַמֶּלֶךְ וְאֶל־הַפַּחוֹת אֲשֶׁר ו עַל־מְדִינָה וּמְדִינָה וְאֶל־שָׂרֵי עַם וָעָם מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְעַם וָעַם כִּלְשׁוֹנוֹ בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ נִכְתָּב וְנֶחְתָּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ:

ז וְנִשְׁלוֹחַ סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים אֶל־כָּל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר וּשְׁלָלָם לָבוֹז: פַּתְשֶׁגֶן הַכְּתָב לְהִנָּתֵן דָּת בְּכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה

ט גָּלוּי לְכָל־הָעַמִּים לִהְיוֹת עֲתִדִים לַיּוֹם הַזֶּה: הָרָצִים יָצְאוּ דְחוּפִים בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וְהַדָּת נִתְּנָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה וְהַמֶּלֶךְ וְהָמָן יָשְׁבוּ לִשְׁתּוֹת וְהָעִיר שׁוּשָׁן נְבוֹכָה:

מגילה אסתר ג, ג

אגרת השנה ששלח המן - השערות ושקרים

(39)

וְזוֹ הָאִגֶּרֶת שֶׁכָּתַב הָמָן הָאֲגָגִי וְשָׁלַח לְכָל־מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ וּלְכָל־גְּדוֹלֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם:

"אֲנִי גָּדוֹל הַמֶּלֶךְ וְשֵׁנִי לוֹ. רֹאשׁ לַסְּגָנִים וּרְבִיעִי שֶׁבְּגְדוֹלֵי הַמַּלְכוּת. הִסְכַּמְתִּי אֲנִי וְכָל־אַפַּרְכִּין וְכָל־שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ. הַפַּחוֹת וְהַסְּגָנִים וְהָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים. הִסְכַּמְנוּ כֻּלָּנוּ בְּעֵצָה אַחַת. בְּפֶה אֶחָד וּבְדִבּוּר אֶחָד וּבְלָשׁוֹן אַחַת. כָּתַבְנוּ בְּרִשּׁוּת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְנִזְדַּמְּנוּ בְּטֵבַעְתּוֹ שֶׁלֹּא לְהָשִׁיב. עַל עֶסֶק הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל. שֶׁהָיָה כָּנָף פְּרוּשׁוֹת עַל כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. וְלֹא הָיָה עוֹף בְּרֻכָּה וְחַיָּה יְכוֹלִים לַעֲמוֹד בְּפָנָיו. עַד שֶׁבָּא הָאָרִי הַגָּדוֹל וְהִכָּה אֶת־הַנֶּשֶׁר מַכָּה גְדוֹלָה. וְנִשְׁבְּרוּ כְנָפָיו וְנִמְרְטוּ אֲגַפָּיו וְנִתְקַצְּצוּ רַגְלָיו. וְנֶעֱשָׂה כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּנִחַת. כְּשֶׁלְוָה וְהַשְׁקֵט מִיּוֹם שֶׁנָּדַד מִקָּנוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה. וְעַכְשָׁו אֲנוּ רוֹאִים שֶׁהוּא רוֹצֶה לְנַדֵּל נוֹצָה וְאַנְפִּים וְרוֹצֶה לְכַסּוֹת אוֹתָנוּ וְאֶת־כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. כְּדַרְךְ שֶׁהִכָּה וְשָׁבַר אֶת־אֲבוֹתֵינוּ הָרִאשׁוֹנִים.

הסרת הטלאת הגיאה לתגיה בתשובה

(40)

אמר רבי אבא בר כהנא: גדולה הסרת הטבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות, שנתנבאו להן לישראל, שכולן לא החזירום למוטב, ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב. (רש"י: שגזרו עליהם תעניות לתשובה).

והיו כל העם ישנים בשקים על גבי האפר, שכן הוא אומר שק ואפר יצע לרבים. (מגילה יד.)

ראמנות הקב"ה מל אנגיות של המן

(41)

רבי ברכיה בשם ר' לוי אמר:

יודע צדיק נפש בהמתו, ורחמי רשעים אכזרי. (משלי יב. י)

יודע צדיק — זה הקב"ה, שכתב בתורה: לא תקחו האם על הבנים. (דברים כי תצא כב. ו)

ורחמי רשעים אכזרי — זה סנחריב הרשע, דכתיב ביה: אם על בנים רוטשה (הושע י. עז)

יודע צדיק — זה הקב"ה, שכתב בתורה: ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (אמור כב. כח)

ורחמי רשעים אכזרי — זה המן, שכתוב בו: להשמיד להרוג ולאבד — טף ונשים ביום אחד. (תנחומא, אמור יג.)

האיבות השניה - והתיקון לדורות

(42)

(יג) להשמיד להרג ולאבד כו' ושללם לבז.

פי' ביום כחדש ד' דכתיב
כסב רוה נכמס ונוף ומסם ונוף סוה ס"כמ"ב
נזוסר בנסם טוסמס דנוף. זכו' סוה סקין.
חס ידוע סכמכמס סיה מיקרית נמנוסיה.
חס סכמן לנס לעקור כלל זכו לנכמיה מנו
כמנות סכם נגד סכבסס, נכרוג הוא סרוה סרומו, נהכד סמי' כנוף בנוסמי מן סמוסם בנא
יכמר עם יכרמנ. וכנלה נגח הוא סקנין מיסיו נגו וגא יכיו כמקום ס' בנא יכהר בנסם
בשלם, וכנגדו מיקן נגו כיוס כפיים ד' דכרים בכן קיילם כמנוגלס נמנוסיה טוד מעלס
יהיוסס הוא נכד מס כנוס נהכד נכנמס, ומגד סרוה סהוא בנא כמ"ב יסמח נגי נתן נגו
בפחס, ונכד בנוף מכחס מיסא כנוף נכנס ממנו, ונכד בנגס נכח מנמוס נמכיומס בנסא
מכבין מתן מפי' נעריס. ומ"ש מיכנג כיוס ג' ולמ"ב בנלס נכח כי מס כיס לומר מיבנלו
נ"כ נא יסרנו מיס כיס נכ אמר מגא יקרו בנו מד מיכרנו, ונס מיסא מבנא מנכס כדי
מיכרנו בנב יוהר ממנס כבמנן:

הגיא, מגילת אסתר ג, יא

מלחמת הגיאה של מרדכי בגבורי של עמלק

(43)

וּמָרְדֳּכַי
יָדַע אֶת־כָּל־אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע מָרְדֳּכַי אֶת־בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ
ב שַׂק וָאֵפֶר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק זְעָקָה גְדוֹלָה וְכָרָה: וַיָּבוֹא
עַד לִפְנֵי שַׁעַר־הַמֶּלֶךְ כִּי אֵין לָבוֹא אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ
ג שָׂק: וּבְכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ
מַגִּיעַ אֵבֶל גָּדוֹל לַיְּהוּדִים וְצוֹם וּבְכִי וּמִסְפֵּד שַׂק וָאֵפֶר יֻצַּע
ד לְרַבִּים: וַתָּבוֹאנָה נַעֲרוֹת אֶסְתֵּר וְסָרִיסֶיהָ וַיַּגִּידוּ לָהּ
וַתִּתְחַלְחֵל הַמַّלְכָּה מְאֹד וַתִּשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת־
ה מָרְדֳּכַי וּלְהָסִיר שַׂקּוֹ מֵעָלָיו וְלֹא קִבֵּל: וַתִّקְרָא אֶסְתֵּר לְהַתָּךְ
מִסָּרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הֶעֱמִיד לְפָנֶיהָ וַתְּצַוֵּהוּ עַל־מָרְדֳּכַי לָדַעַת
ו מַה־זֶּה וְעַל־מַה־זֶּה: וַיֵּצֵא הַתָּךְ אֶל־מָרְדֳּכַי אֶל־רְחוֹב הָעִיר
ז אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר־הַמֶּלֶךְ: וַיַּגֵּד־לוֹ מָרְדֳּכַי אֵת כָּל־אֲשֶׁר קָרָהוּ
וְאֵת פְּרָשַׁת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר אָמַר הָמָן לִשְׁקוֹל עַל־גַּנְזֵי הַמֶּלֶךְ

מגילת אסתר ג, ז

בן בנו של "קרחו" - אין מקרוא כמגילה

(44)

את אשר קרהו. אמר לו להתך: לך אמור לה, בן בנו של קרחו בא עלינו שאין קרחו אלא עמלק דכתיב (כי תצא) אשר קרך בדרך. (אס"ר ח. ח)

כח תפילת מרדכי עדיף מהשתדלות

(45)

"ומרדכי ידע את כל אשר נעשה" (אסתר ד, א). "ידיעה" היא הבנה ברורה של פנימיות הדברים, דהיינו מרדכי ידע והבין את סיבת הצרה שנגזרה על עם ישראל, ולאיזו מטרה היא.

הצרות נגזרו מפני שנהנו מסעודתו של אחשורוש (מגילה יב.), בני ישראל רצו להתקרב אל הגויים, וכתוצאה מכך התרחקו מהשי"ת. זו היתה המטרה בגזרת הצרה על עם ישראל, כאמצעי להביא את עם ישראל להתקרבות אל השי"ת ועי"כ לתקן את פגם חטאם, ובהתאם להבנה זו של משמעות סיבת הצרות פעל מרדכי.

"וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויזעק זעקה גדולה ומרה" — תגובתו הראשונה של מרדכי על כל אשר נעשה — תפילה! הרי החכלית המבוקשת מתוך הצרה היא — התקרבות אל השי"ת, א"כ תפילה היא המטרה הראשונה כתוצאה מהצרה.

רק אחרי התפילה והתשובה והזעקה של כלל ישראל, כמש"כ "ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע... צום ובכי ומספד...", שלח אל אסתר להודיע לה שתבוא אל המלך להתחנן לפניו ולבקש על עמה. לכאורה מטבע הדברים כשאירעה איזו צרה שהיא, הדבר הראשון שהאדם עושה הוא — השתדלות, והתפילה באה רק אח"כ להצלחת ההשתדלות, אולם מרדכי הבין, כי מטרת הצרה היא להביא את עם ישראל להתקרבות אל השי"ת, ורק כך יתוקן חטאם שהתרחקו מהשי"ת, א"כ הישועה לא תבוא ע"י השתדלות, אלא התגובה הראשונה צריכה להיות — תפילה! שרק על ידה יכול האדם להתקרב אל השי"ת, ורק אח"כ יש לעשות פעולות לצאת ידי חובת ההשתדלות....

דברי הצומות וזעקתם — לימוד לדורות

יסודות גדולים לומדים אנו מ"דברי הצומות וזעקתם" של מרדכי ואסתר, איך צריך להיות המבט על הצרה — והישועה.

א. לראות את התפילה כמטרה עיקרית ולא תוצאה מהצרה, אלא רצון השי"ת שנתפלל ונתקרב אליו היא הסיבה להביא את הצרה שעי"כ זוכה האדם להתקרבות אל השי"ת; הצרה היא רק כאמצעי לעורר את לב האדם לתפילה שעל ידה יזכה להתקרב אליו יתי'.

ב. גם אחרי שפסקה הצרה והגיעה עת הישועה, אין זו סיבה להפסיק בתפילה, אדרבה, היא צריכה לרומם את האדם בהתקרבותו אל השי"ת, ולהמשיך בתפילה של הודיה על ניסי העבר ובקשה כיתר שאת על העתיד.

ג. גם כשהאדם זקוק לעשות השתדלות, המבט על ההשתדלות צריך להיות כדבר משני. ההשתדלות העיקרית היא אצל בורא עולם ע"י תפילה; ההשתדלות הטבעית ותוצאותיה הן רק צינור להוציא לפועל את רצון השי"ת.

שפת אמת תל"ב מ"ק קצה, קפה

"לך כנוס את כל היהודים"!

(46)

ותאמר אסתר

להשיב אל־מרדכי: לך כנוס את־כל־היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל־תאכלו ואל־תשתו שלשת ימים לילה ויום גם־אני ונערתי אצום כן ובכן אבוא אל־המלך אשר לא־כדת וכאשר אבדתי אבדתי: ויעבר מردכי ויעש ככל אשר־צותה עליו אסתר:

מגילת אסתר, ד'

כישראל עם אחד - מן לאים את המן יצאו

(47)

לכך תמצא בכל המגילה כאשר באו לנצח כתוב: "לך כנוס את כל היהודים" (ד, ט"ז) "נקהלו היהודים ועמוד על נפשם" (ט.ב), וכל זה במה שישראל הם עם אחד לכן עמהם הי' יתברך שהוא אחד, ובזה הם גוברים על המן וזרעו... ובשביל כך בפורים פרט זאת המצוה משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים בשביל כי אלו המצוות הם תלויים בזה במה שישראל הם עם אחד.

מהר"ל, אור חדש דף ריג

כישראל כאדם אחד - אין דמלך שולט בהם

(48)

איש יהודי־ יחידי כו' ע"ם במדרש. כי כבני ישראל נעשין לגודה אחת אין למלך שליטה בהם. רק נרפידים. ולכן הלשין המן עם אחד מפוזר ומפורד. שכל כח שלהם האחדות. ועמהם הם מפורד. ואמת כן הי' על ידי המטעים נתעורר כח עמלק ואינו מניח להם להתאחד. ולכן נאמר כמוס כו' כל היהודים. להקהל ולעמוד על נפשם. הכל ע"י הכיתוס והקהילה. ומרדכי הצדיק איחד אותם ונתאחדו ע"י כי היה לו כח האחדות בכ"ל. לכן נק' יחידי. כלל כל היהודים. וכן בכל פורים מתעורר כח האחדות וע"ם זה קבעו המלות קרילה בלבוד משפחה ומשפחה כו'. שבזמן הבית היו מתאחדים ממש במקום אחד. ועתה בגלות המאספות כל מקום ומקום בכח מתות לאו. משלוח מנות ומתנות לאביונים. הכל בשבור האחדות בכ"ל. וכן אומרים בברכותם יחד תכלת מרדכי בכח האחדות בכ"ל:

שפת אמת שנת תר"ל 182

המשתה - נקודת המפנה

(49)

ויאמר לה המלך מה־לך אסתר המלכה ומה־ בקשתך עד־חצי המלכות ויתן לך: ותאמר אסתר אם־ על־המלך טוב יבוא המלך והמן היום אל־המשתה אשר־ עשיתי לו:

מגילת אסתר, ה'

גם הקבה "בא" למשתה

(50)

יבא המלך והמן היום.

ורמז, כי השם המיוחד גם כן יבוא, וילחם כנגד המן שהוא מזרע עמלק, כי אין השם שלם עד שימחה זרע עמלק. (מהר"ל)

"הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל"

(51)

בלילה ההוא נדדה שנת המלך.

אמר רבי תנחום: נדדה שנת מלכו של עולם.

רש"י: דונמא: ויקץ כישן ה' (תהלים עח. סה) — לנקום נקמתו (מגילה טו:)

רבי חמי בן גורין אומר: כל בעלי שינה לא טעמו שינה כל אותו הלילה.

אסתר היתה עסוקה בסעודתו של המן.

מרדכי היה עסוק בשקו ובתעניתו.

המן היה עסוק בקורתו. (בעשיית העץ)

באותה שעה אמר הקב"ה למלאך שממונה על השינה: בני בצרה, והרשע הזה (אחשורוש) ישן על מיטתו, לך וגרוד לו את שנתו.

באותה שעה ירד המלאך וגרד שנתו של אחשורוש וחבטו בקרקע שס"ה פעמים, והיה המלאך עומד על גבו ואומר: כפוי טובה, כפוי טובה, עמוד ועשה טובה למי שעשה אתך טובה.

מיד, ויאמר להביא את ספר הזכרונות. (ילק"ש תתרנ"ז)

גנשק האידיאולוגיה האמלקית - הכל מקרה בעולם

(52)

ויספר המן — את כל אשר קרהו.

כדי להרגיש את ה"ונהפוך הוא", הזכיר כאן את זו הלשון, אשר שלח מרדכי אל אסתר ביד התך:

באתי מזרע שנאמר בו "אשר קרר בדרך", והוא מרדכי בא משאול שנלחם בו, לכן הוא נוטר עלי שנאת ישנה. (מנות הלוי)

נאמן היהודים - והצרון לדורות

(53)

ויקהלו היהודים אשר־בשושן גם ביום ארבעה עשר לחדש אדר ויהרגו בשושן שלש מאות איש ובבזה לא שלחו את־ידם: ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על־ נפשם ונוח מאויביהם והרוג בשנאיהם חמשה ושבעים אלף ובבזה לא שלחו את־ידם: ביום־שלושה עשר לחדש אדר ונוח בארבעה עשר בו ועשה אתו יום משתה ושמחה: והיהודים אשר־בשושן נקהלו בשלושה עשר בו ובארבעה עשר בו ונוח בחמשה עשר בו ועשה אתו יום משתה ושמחה: על־כן היהודים הפרזים הישבים בערי הפרזות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה ויום טוב ומשלח מנות איש לרעהו: ויכתב מردכי את־ הדברים האלה וישלח ספרים אל־כל־היהודים אשר בכל־ מדינות המלך אחשורוש הקרובים והרחוקים: לקיים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום־ חמשה עשר בו בכל־שנה ושנה: כימים אשר־נחו בהם היהודים מאויביהם והחדש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים: וקבל היהודים את אשר־החלו לעשות ואת אשר־כתב מردכי אליהם: כי המן בן־המדתא האגגי צרר כל־היהודים חשב על־היהודים לאבדם והפיל פור הוא הגורל להמם ולאבדם:

מגילת אסתר ט'

"כל כלי יוצר עליך לא יצלח"

(54)

"ואיש לא עמד לפניהם."

אנדריאנוס קיסר אמר לו לר' יהושע: גדולה הכבשה שעומדת בין שבעים זאבים.

אמר לו: גדול הוא הרועה שמצילה ושובדן לפניהם. הה"ד: (ישעיהו נד. יז) כל-כלי יוצר עליך לא יצלח. (אס"ר י. יא)

"וכרתי לו שלום ברית" - תיקון מה שאול שאול

(55) מה שכפל וסילק במגילה וכתוב לא שלחו כו' ידם.
נראה שהי' תיקון מה שהגיעו שחול וכלי מעמלקים כמ"ש שם (למען) לזכות לה'. והשי"ת לא חפץ שיתקרב שום דבר מעמלק ימ"ש להקדושה. לכן היתה שלין לקבל גרים מן עמלק. ולכן אם כי כתב שלום לבוז. הי' נסיון לבני שיזכרו שנאת עמלק. ואף שהי' כתוב לבוז ולקרב להקדושה נ"כ ניצולות מהם. קיימו רצון התורה למחות זכר עמלק. [כי השי"ת שילם לעמלק כמדתו. כי כל האומות אם כי מוטחים נ"כ. הכל רוצין להיות להם שייכות להקדושה. ועמלק נתיאב על הדרך להתעות את בני"י ולמרוד במקום. לכן לא יהי' לו זכר לשולם כתוב בני ישראל:

שפת אמת שמות מ' 181

השונאים שנהרגו - כולם מצרע עמלק

(56) ונראה דהנה ידוע בספה"ק שכל אויבי ישראל שנהרגו אז היו כולם עמלקים שמדין תורה לעולם בני מיתה נינהו כשסיפק בידינו אך בעודנו בגלות שלא הי' סיפק בידינו אין אנו מצווים במצות יהרג ואל יעבור, וממילא בימי המן שניתנה ליהודים רשות מאת המלכות להרוג בשונאיהם שוב היו מצווים להרוג אותם מדין התורה.

שם משמואל, שמות - מ' רי"ן

מגילת יוסף - מאיר שמו של עמלק

(57) כי ישראל כשהם בגלות בין העמים אם יש שונא להם, הוא מזרע עמלק. על כן לא היה די לבטל הכתבים הראשונים, ויהיו היהודים כמו שהיו בראשונה קודם שבא המן לאבדם, כי נצטוו ישראל על עמלק למחות שמו מן העולם. ושאול המלך נאבד ממלכותו בשביל שנתן לעמלק פליטה, ועתה יהיו נותנים לעמלק פליטה, כאשר נפלו לידם.
והתורה אמרה: כתוב זאת זכרון בספר וכו' (בשלח), הכתוב רמז גם כן על מעשה המגילה הזאת, שהוא למחות שמו מן העולם.

מהרי"ל, אור חדש

כשיר פחד עמלק - הארבו המאקיים ליהודים

(58) בפסוק וכיס מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד היהודים עליהם. ולכאורה קשה כי לא בא בני ישראל להלחם רק עם הקמים עליהם לרעה ומה פחד הי' להם להתגייל עי"ז. ויתכן לפרש כי עליהם תחר על עמלקים. כת המן הרשע. שהם המלכים את הפיים ולכן הם מונעים לבני עולם להתגייר ולכנס תחת כנפי השכינה. וכיון שנפל פחד היהודים עליהם. ויתוספו גרים בישראל כנ"ל. ועם זה מיושב מה שדקדקו המפרשים למה קיבלו גרים מבני עמלק עיין בס' מטת הלוי ולפמ"ש מתי הארץ לא קתי על העמלקים:

שפת אמת שמות מ' 183

יאור כל מאיר עמלק - יש קבלת תורה מחדש

(59) מה שקבעו יום המטרה ליו"ט. הנם כי עיקר הנם ותיכוד עם עמלק הי' בי"ג. אחר בחמת כל השמחה צריך להיות לשם ה'. בחשר ממלך הרשע חרשו מעבדים כבוד שמו ית' כמ"ש נשבע שלין שמו שלם וכסאו שלם עד שימחה זרעו של עמלק. לכן צריכין מאוד לשמוח בהיכוד רשעים שונאי ה'. וכנ"י שנכרתו להעיד על הכורח ית'. והרשעים מעבדין ומערבבין אותם. והיכוד רשעים מהחזקין בנ"י כמ"ש לאדיב שכל קויך כו'. והיכוד המן שביקש להכרי כייט שכל הטעד של הלריקים ומרדכי והסתר הי' על שרוצין לאבד עם ישראל משולם. ומי יכרר כבוד שמים. וז"ש לעבדים ולשפחות נמכרנו המרשתי כו'. ולכן אחר מתיית עמלק קיבלו תורה ומלות מחדש כמ"ש הדר קבלוה כו'. וכבל עת שיש מתיית עמלק מתעורר אח"כ אהבת התורה בישראל. לכן אחר יום המלחמה בא בנ"י אל המנוחה. ונעשו שונאים ביותר הרבה למפרש של המן. שרצו והכינו מה שיכד מהן כל הימים אותו הרשע ימ"ש. וכן כתיב זכור כו' אשר עשה לך כו' שבגלות בעודנו תחת הרשעים א"י להבין כל הרשעות שנעשים לנו. וצריכין להתמין. וכפי מה שמתברר לאדם רוב רשעות שלהם. כך יכולין למחותם. לכן ביום המנוחה סוסיפו שבחה עליו. ואז מחו את שורשו בכח השבחה. ונות עיקר היו"ט. כמ"ש ונות מלויביהם והרוג כו'. וכ"כ הי' בהגיה כו' תמחה. ולכן ביקשה אסתר לקיים הנקמה גם ביום י"ד שהי' זמן המנוחה כנ"ל:

החג דיש הנאה - "לנפול אויבך אל תשמח"!

(60) יב, טז (וביום הראשון מקרא קודש, וביום השביעי מקרא קודש [1]).
הנה בפסח מצריים, לא היה חימוצו נוהג אלא יום אחד [2], כן כתבו דיום טוב לא נהוג. ולדעתי הא דאמר להם עתה דבר של דורות, הוא להורות שלימות מצוותיו יתברך, כי כל העמים בדתותיהן הנימוסיות יעשו יום הנצחון יום מפלת אויבים לחוג חג הנצחון. לא כן בישראל, המה לא ישמחו על מפלת אויביהם, ולא יחוגו בשמחה על זה, וכמו שאמר (משלי כב, יז): "בנפול אויבך אל תשמח (ובהכשלו אל יגל לבך) פן יראה ה' ורע בעיניו, והשיב מעליו אפו", הרי דאדם המעלה אינו שמח בנפול אויבו, משום שהשמחה רע בעיני ה' — הלא הרע בעיני ה' צריך לשנאתו! ולכן לא נזכר בפסח "חג המצות, כי בו עשה במצרים שפטים", רק "כי הוציא ה' את בני ישראל ממצרים". אבל על מפלת האויבים אין חג ויום טוב לישראל.
...
וכן בנס פורים לא עשו יום טוב ביום שנתלה המן או ביום שהרגו בשונאיהם, כי זה אין שמחה לפני עמו ישראל. רק היום טוב הוא "בימים אשר נחו מאויביהם" (ע"פ אסתר ט כב), וכמו שהיו צריכים למנוחה, והיו נחשים על דרכם ונהרגו הנחשים, היתכן לשמוח יום שנצחו הנחשים?! כי רק השמחה על המנוחה! לכן "ויכתוב מרדכי את הדברים האלה וישלח ספרים וכו' לקיים עליהם להיות עושים וכו' בימים אשר נחו בהם" (שם ט כ) שלכן לא היה הרשע ל"קנאה את מעוררת עלינו בין האומות" [3] [שאנו שמחים במפלתם — רש"י]. שאין השמחה רק על המנוחה, לא על יום ההרג בשונאיהם. ועיין ירושלמי [4]: אמר רבי חבינא, י"ב זמן מלחמה הוא! והוא מוכיח על עצמו שאין בו נייחא וכו'. ועיין בראי"ש ריש מגילה [5]. ולכן כיון ש"החלו לעשות" [6], אם היו מפסיקים מלעשות, היו סבורים שעשו השמחה על ההרג בשונאיהם. ובתוך אלו השנים כבר נצמחו אויבים חדשים ושונאים מקרוב. ולבני ישראל חושבים מחשבות להשמידם ולכלותם מעל פני האדמה, לכן היו עושים כל ימיהם, להראות אשר שמחים על ההצלה מן הרוצה להשמידם, לא על הנקימה, וזה "אשר החלו לעשות" [7] וכו'".

משך חכמה שמות יב

שנאת הימים - אם כשעבדים את האויב

(61) מ, כד כי המן... צרר כל היהודים וכו'.
הנה אחת מפעולות ההשגחה לקיום הדת היא אשר שנאת האומות הוא גדול יותר בעזבם הדת, וכמו שאמר (מלאכי ב, ט) וגם אני נתתי אתכם שפלים ונבזים כפי אשר אינכם שומרים דרכי (ונושאים פנים בתורה".) וכן במצרים שלא שמרו הדת [2] גם כן שנאתם היה גדול. וכן המן שאמר "ודתיהם שונות" (אסתר ג, ח), הרי שהקפיד על הדת [3], ועצם שנאתו היה להאומה גם בעזבם הדת. לכן אמר "כי המן צרר כל היהודים" — אפילו לעוזבי דת. כי "הפיל פור הוא הגורל להומם" — פירוש שיעזבו הדת — ואחרי זה "לאבדם" — בטרוניא שמחליפים דת צדק! וכמו כל צוררי ישראל בזמנינו במדינות מארקא ורומניא.

משך חכמה, מגילת אסתר ט'

שפת אמת, שמות מ' 182

לפני כל כניסה לאולם וקניית מקום - יש מא"ת עמלק

(62)

דהנה נס פורים הי' בכפליים. היינו הצלת ישראל הא חדא, ולא עוד אלא שנהפוך הוא שישלטו היהודים המה בשונאיהם, וכל אחד הוא נס בפ"ע, למשל אם הי' אחשורוש מבטל את האגרות הראשונות שלא יפול משערות ראש היהודים ארצה, הי' נס גמור, ממות לחיים, וכן נמי אם לא היתה מקודם גזירה על היהודים כלל, אלא מעיקרא הי' נותן רשות ליהודים להרוג את העמלקים והרגו בהם, באופן זה שאיש לא עמד בפניהם הי' ג"כ נס גמור, וזה הי' מתבקש בעת הזאת, כי ידוע שמקודם בנין הבית צריך למחיית עמלק, קודם המשכן היתה מלחמת יהושע, וקודם בנין בית ראשון היתה מלחמת שאול ואח"כ מלחמת דוד (מל"א י"א) עד הכרית כל זכר באדום שבש"ס ב"ב (כ"א רע"ב) שהיו עמלקים, וקודם בנין בית שני היתה מחיית עמלק בימי המן, וקודם בנין העתיד תתקיים מחיית עמלק לגמרי, וא"כ לא הי' אפשר להיות בנין בית שני בלתי שהיתה מחיית עמלק מקודם. אך בעודם בגלות הי' בלתי אפשר שישראל יאורו חיל לאחוז חרב וקשת מלחמה. ונראה שלאו דוקא בנין הבית לא הי' אפשר, אלא גם העלי' לא"י נמי לא הי' אפשר וכמ"ש בעל צרור המור דמש"ה סמיך פרשת והי' כי תבוא אל הארץ אחר פרשת זכור את אשר עשה לך עמלק כי עמלק הי' מעכב ביאתן של ישראל לארץ, ובודאי כמו שהי' מעכב ביאתן לארץ בימי יהושע, כן נמי הי' מעכב ביאתן בימי עזרא, שלא היתה יכולה לצאת לפועל כי אם שתקדם לה מלחמת עמלק, ובעודם בגלות לא הי' אפשר להיות מלחמת עמלק, והי' זה תלוי בזה, וזה בזה. עד שלא הי' מקום לצייר בנפש איך תצא לפועל. אבל מה' היתה זאת שהמן התגרה בישראל והשיג את תאוות לבו מאחשורוש וכתב האגרות הראשונות, ואח"כ בבוא אסתר לפני המלך לא היתה לו שום עצה להעביר את הגזירה, כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב [ובודאי גם זה שהי' בדת פו"מ נמי מאת ה' היתה זאת] ולא היתה לאחשורוש שום עצה. ובע"כ שלא בטובתו הי' מוכרח להפוך הדבר שישלטו היהודים המה בשונאיהם כמבואר בספה"ק, ויצאה לפועל מלחמת עמלק ברישא ונפתח הפתח לעלי' לא"י ולבנות בהמ"ק, ומ"מ הרי בנס זה נכללו שני נסים. וי"ל שלעומתם נתקן מקרא מגילה שנכללות בה שתי מצוות, מצות קריאה ומצות שמיעה, נגד נס הצלת ישראל שהיא בלי מעשה ישראל, שהרי באם הי' חוזר אחשורוש מן האגרות הראשונות היו ישראל ממילא נצולים, ולא הי' צורך אלא לשמיעת הקול של אחשורוש, שנשמע פתגם המלך לבטל הגזירה, ע"כ המצוה שהיא לעומתה תקנו נמי רק בשמיעת מקרא מגילה, והקריאה היתה כמו סוכה לישב בה שהמצוה היא השמיעה לא העשי', אך לעומת נס מחיית עמלק שהי' בפועל ובמעשה נתקנה נמי המצות

שם משמואל שנת תמ"ז קכ"ג

הדור קיבלוה - אם לא הגיה שלא פה

(65)

מה שחקנו משתה ושמחה משלוח מנות ומתנות ומפתח בנין בית שני. והנה ביהמ"ק ראשון הי' ענין תורה שבכתב. לכן אמרו חכמים שנתרבו ע"י. ע"ז ג"ע ש"ד כו'. אבל ביהמ"ק שני היה ענין תורה שבע"פ לכן אמרו שנתרבו פ"י שנאת חנם. ומגילה זאת היא ענין חיבור תורה שבכתב ותורה שבע"פ. לכן נקראת ספר ונקראת אגרת. וענין תורה שבע"פ הוא באמת כללות המדות חובות שנתבטו בלבות בני ישראל בנפשותיהם. שהיא נמשכת משולם דביקות בני ישראל למעלה. ולכן ע"י אהבת בנ"י והתאחדם אין שום מסרון. כי בכלל נמצא שלימות בכל הענינים כמ"ש ממנו פנה ממנו יתד כו'. והימים האלה מסוגלים לזאת ההתאחדות כמ"ש נקהלו כו'. ועל ידי הקיבוץ שבאחיב כתוב כו' כל היהודים נגדו עמלק. כי בהכלל אין לו כח כמ"ש הנחשלים אחריך כו': שילוו מן הכלל. כמ"ש ברפידים שהוא הריחות המיבול. לכן אמרו בגמ' הדר קבלוה בימי אחשורוש. דכמה' מגמומת פ' מה פי' מ"ש מודעת רבה לאוריימתא והלא הקדימו נעשה לנשמע ומפרש דקאי על תורה שבכתב פה שקשה לקיימה ביותר ע"ש. נמצא דבימי אחשורוש קיבלו בדרגן גם התורה שבע"פ כמ"ש:

שפת אמת, שנת תמ"ז
180

תיקון לדורות נגד "מפוזר" ו"מפורד"

(66)

ויש לומר עוד דלעומת שני אלה הם בפורים שתי מצוות משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, משלוח מנות איש לרעהו הוא היפוך "מפוזר" ומתנות לאביונים היפוך "מפורד".

שם משמואל, שנת תמ"ז
קכה

השגתה אלקית על עם ישראל עם בגלות

(67)

לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם.

שמואל אמר לא מאסתים ולא געלתים לכלותם. לא "מאסתים" בימי יוונים. ולא "געלתים" בימי נבוכדנצר. "לכלותם" בימי המן. "להפר בריתי" אתם בימי פרסיים. "כי אני ה' אלהיהם" בימי גוג ומגוג. במתניתא תנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה. ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיהו כה"ג. "לכלותם" בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר. להפר בריתי אתם, בימי פרסיים שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות. "כי אני ה' אלהיהם" לעתיד לבוא שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם. (מגילה יא.)

יכון ולפני האולה הגדולה יהיה נס דועה לפורים

(68)

נראה כי גם דפורים היה הכנה לבית שני כי הי' צריך להיות כח ועוז לבני ישראל. וע"י הנס נגבה לבם ויכלו לחזור לבית המקדש. וכן אפשר שיהי' לעתיד גם לזה קודם הגאולה כמ"ש חז"ל מעמיד עליהם מלך כהמן כו' שגם זה הכנה לגאולה:

שפת אמת, שנת תמ"ז
178

נהיית מגלת אסתר וימי הפורים

(69)

יח כל־סקרי" הנביאים וכל־הכתובים" אתידין לבטל ליפות הקשים" — חוץ מגלת אסתר, ונרי היא בנסה בחשבון חכמי תורה" ובהלכות של תורה שבעל פה" שאינן בטלין לעולם, ואף־על־פי שכל־זכרון הנבואות יבטל, שנאמר: כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני" (שם מב. יז) — ימי הפורים לא יבטלו", שנאמר: וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא־יסוף מזרעם (אסתר ט. כח)".

רמב"ם, הלכות מגילה,
פרק ב

פת"ד ילחק פורים תמ"ז נ"ט

70

הגאולה העתידה לישראל - כגאולת פורים

והנה אמרו בירושלמי (ברכות פ"א ה"א), "אמר ר' חייא רבה לר' שמעון בן חלפתא בירבי, כך היא גאולתן של ישראל, מתחילה קטנה קטנה, כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת, מאי דעמא כי אשב בחשך ה' אור לי, כך בתחלה ומרדכי יושב בשער המלך, ואחר כך ויקח המן את הלבוש ואת הסוס, ואחר כך ויושב מרדכי אל שער המלך, ואחר כך ליהודים היתה אורה ושמחה", עיש. כאן מפורש סדר גאולת ישראל, וכל הענין הזה הולך ונשנה גם בימינו, וכמו שהיה אז "ויקח המן את הלבוש ואת הסוס וילבש את מרדכי", כן גם עתה רבים מן העמים הלבישו בעצמם את ישראל בלבושי מלכות, להרשות להם להנהיג ממשלה לעצמם. ואם כי כל זה בעל כרחם הוא, כמו אז אצל המן, בכל זאת עובדא קיימת היא, והוא אמרם ז"ל (ספרי פ' וזאת הברכה) "ויכחשו אויביך לך, בשעת מובתם של ישראל הבבליים מתכחשים להם ורוצים עצמם כאהבים". ואף זה הוא להם לזכות כל שהיא, ולא כל ההמנים יזכו לזה, וכאשר ישראל יצאו אחר כך ביד רמה, בהריסם את רוח קדשם בעז ובהדר קדש לישא עיניהם אל ה' ולהכיר שכל זה היה ממלאי פלאות ומפעלות תמים דעים ב"ת. אז יקוים "ליהודים היתה אורה ושמחה ושסון ויקר", "אורה זו תורה", ואין אורה אחרת מבלעדיה. "שמחה זה יו"ט" ואין שמחה זולתה. "ששון זו מילה" ואין ששון חוץ מבנה. "ויקר אלו תפילין", כי אז יקוים "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך".

מי מרים ח"ו ומ' קכ

71

נסים ונפלאות כמו בימים - לא יתבטלו לעולם!

וזו היא כונת המאמר: "אם כל המועדים יהיו בטלים ימי הפורים לא נבטלים", וזה מוסב לא על גופי המועדים, אשר הם באמת לא יבטלו, אך מוסב על נסי כל המועדים, כלומר, נסים גלויים, אשר עתה לא נזכה להם, אבל נסים עלומים ועטופים במעשה טבע, כמו נס פורים, כמו שבארנו — נסים כאלה עד עולם לא יבטלו, ועל דרך הלשון בשה"ש: קול דודי (כנוי על הקב"ה) דופק מציץ מן החרכים, כלומר שאף אם לא יתראה אלינו בגלוי, אך מציץ מן החרכים להשגיח עלינו, כמו ממסגרת דקה.

"כיוק שאמר" פירוש א הסידור

72

גאולת פורים ועד הגאולה העתידה

מה גדולתה של מגילה זו שיהו קוראים בה גם לעתיד לבוא יותר מספרי נביאים וכתובים? שכל דברי הנביאים באו לחזק את דברי התורה ולהעמיד מצותיה והלכותיה. ולעתיד, יבוא המלך המשיח ויקיים את זת האמת על תלה ויתקיימו כל דברי הנביאים ויהו עוסקים בתורה ובהלכותיה כמלפני החטא וקודם לנביאים ולתוכחתם. אבל מגילת פורים תחלת פרשה היא, תחלת פרשת מחיית עמלק, וסוף פרשה זו יהא בגאולה העתידה ולאחר שיניח ה' לישראל מכל אויביו יימח זכר עמלק מחייה אחרונה ויהיה שמו של הקב"ה שלם, וכסאו שלם, ואז יספרו הכל מעשי ה' וגבורותיו אשר עשה למחות זכרו של עמלק, מימי מרדכי ואסתר עד קץ הימים.

ספר הגאולה מ' רפו

73

פורים — קבלת התורה מאהבה

שונה היתה קבלת התורה המחודשת שהיתה בפורים, אז קיבלו את התורה מאהבה ומנדבת לבם, כדאיתא בגמ' (שם) "אמר רבא אעפ"כ הדור קבלוה בימי אחשורוש דכתיב (אסתר ט) קיימו וקיבלו היהודים" — הרי סדר הפסוק קשה, היה צריך לומר: קיבלו ואח"כ קיימו, לכן דרשו חז"ל שבא ללמדנו, שבימי אחשורוש "קיימו מה שקיבלו כבר" קודם, וביאר רש"י (וכ"כ התוס' שם) "מאהבת הנס שנעשה להם", דהיינו, התורה שקיבלו בהר סיני מאונס, עתה קיימו אותה מאהבת ה' שבאה ע"י הנס.

וצריך ביאור, וכי לא נעשו להם ניסים עד ימי אחשורוש, והרי עם ישראל מלומד הוא בניסים מיציאת מצרים והלאה?!

ההבדל בין נס נסתר לנס נגלה

ברם הביאור כך הוא: כל הניסים שהיו עד ימי הפורים, היו ניסים גלויים של ביטול הנהגת הטבע והוראת אדנות הבורא בבריאה, אך הן תופעות חד פעמיות. בשל כך אכן הן מביאות את האדם בשעת מעשה לחיזוק האמונה ולירא הרוממות מחד, אך מאידך, דוקא בשל החד פעמיות, השפעתם הנמשכת אינה שלימה בכל מצב.

אולם נס נסתר, כנס פורים, כאשר הקב"ה מכוון את ההנהגה הטבעית הרגילה לטובת ישראל, מביא לאהבת ה' במדרגה גדולה וממושכת יותר. זאת מפני שע"י נס כזה, מתבונן האדם ולומד לראות בהנהגה הטבעית התמידית את יד ה' המכוונת הכל לטובת בני ישראל, כדברי הפסוק (תהלים מ, ו) "רבות עשית אתה ה' אלוקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו".

ההכרה הזאת שכל הנעשה בבריאה עד לפרטי הפרטים, ואף מה שנראה לנו כרע בעבורנו, הכל הוא לטובתנו, "נפלאותיך ומחשבותיך אלינו", תתגלה

ודרכיו הקב"ה לעת"ל לעיני כל ישראל, איך אפילו התוכחות והיסורין לא היו אלא הזמנות לטובה, והכנה ממש לברכה".

מעלת פורים — נס נסתר

יסוד זה, כאמור, התגלה לנו בזעיר אנפין בנס פורים. וזאת היא מעלתו הגדולה לעומת הניסים הגלויים שקדמו לו, בהיותו נס פורים ראש וראשון לגילוי חיבת ה' ואהבתו לבניו להצילם מכליון בדרך טבעית לכאורה, אף בגלות בעת ההסתר.

וכך אי' בגמ' (חולין קלט:) "אסתר מן התורה מנין ואנכי הסתר אסתיר", חז"ל הגדירו לנו בזה את תקופת אסתר, שהיתה תקופה של "הסתר אסתיר", דהיינו הסתר פנים בגלות וצרות, ובתוך ההסתר הזה ראו את ה"אנכי", דהיינו ראו איך הקב"ה מנהיג את הנהגת הטבע כרצונו לטובת עם ישראל, ואף בעת גלותם, שבמבט שטחי נראה שריחקם מעליו, אעפ"כ המתבונן רואה שמנהיגם באהבה וברחמים גדולים.

אף שם המגילה מורה על כך "מגילת אסתר", כלומר סיפור הנס כתוב ומסודר בצורה כזו ה"מגלה" את השגחת ה' על עמו בתוך ה"הסתר", וכך "מנהג כל ישראל שהקורא קורא ופרשטה כאגרת להראות הנס" (שו"ע הל' מגילה תרצ, יז) — דהיינו ניסי פורים האגורים וכנוסים (מלשון "איגרת") בהנהגת ה' הטבעית, עלינו להתבונן בהם, לפרשטם ולגלות לעין כל את אהבת ה' לעמו בתוך ההסתר.

אף שאירועי המגילה נמשכו משנת שלש למלכות אחשורוש עד שנת שתים עשרה למלכותו, סידרו לנו מרדכי ואסתר במגילה, שנאמרה ברוה"ק, את שרשרת האירועים באופן כזה שניווכח שכל מקרה ומקרה היה חוליה מכוונת בשרשרת, שמתחילתה ועד סופה הובילה להצלה ולגאולה כהשגחה פרטית מיוחדת.

שפ"ג חיים א"ל
ע"מ רת

74

המנים ומלקים לאחרית הימים - לפני אדונם.

ומראשית כזאת ידענו כי באחרית הימים, עת יחיש ה' לפדות מחכי קץ ישועתו, לקבץ צאן מרעיתו ולהר שיבם בארץ חמדתו! יקומו רפאים המנים ומעמלקים, אשר בחסד ה' על יראיו נתפזרו לכמה דורות, ומזלם יחזה למו כי קרוב יום אידם וכי כלה ונחרצה עליהם הרעה. לפיכך תאחזם רוח עועים לטרוף, ולדרוס, להשחית ולהחריב את כל היקום, להרוג ולאבד, להרוס ולערות עד חיסוד, כחדלי אישים, כחיתו יער ממש, וביחוד כאשר ירגישו בישראל — שהיו ויהיו עם חנצח — דבוקים באלוהיהם אלחי אמת וחיה יחיו עד עולמי עד, תבער בהם ביותר אש קנאתם, לרדוף באף את כל אשר בשם ישראל יכונה, לשפוך דמם כמים, לענותם ולהתעלל בהם ובילדיהם, ויתברכו בלבבם לאמור, שבזה יאפילו על אורם של ישראל ויחשיכו את השמש בגבורתה. ממש כאותם שוטים האומרים להסתיר את השמש באצבעם הקטנה. ובאמת כל התקוממותם ושנאתם אינן אלא פרפורי מות בלבד, טרם יאבדו כליל מן העולם.

הרב יל"מ מרליס, "אור דש"
ירושלים תשל"ג

המאמר השכל לדורנו -

75

באחת האספות של המזרחי אמרתי בשם אבא מרי ז"ל, כי פרשת מלחמה לה' בעמלק מדור דור" אינה מוגבלת בחלותה הצבורית כמלחמת־מצוה לגזע מסויים. אלא כוללת חובת־התקוממות נגד כל אומה או קבוצה החדורה שגעון של שנאה, המכוונת את כשמתה כלפי כנסת־ישראל. כשאומה חורתת על דגלה לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד" היא הופכת עמלק". בשנות השלשים הארבעים מלאו תפקיד זה הנאצים והיטלר בראשם. הם היו העמלקים. נציגי שגעון האיבה של התקופה האחרונה. כיום ממלאים את מקומם המוני נאצר והמופתי. אם נשתוק גם עתה, לא אדע איך יצא דינו מלפני מלך המשפט. אל תשענו על יושר העולם ה"ליברלי". אותם הצדיקים הליברליים חיו גם לפני חמש־עשרה שנה וראו בהסמדתם של מליוני אנשים בשיווי־נפש ולא נקפו אף באצבע. הם עלולים להסתכל, ר"ל, בהיסנות מחזה־דם כני, ולא תגוד להם אף שנת־לילה אחד.

הרב יד' סולוביצ'יק, קול דודי נופך
ע"מ ק"ל

76

מצות מחיית עמלק להוקיע את הרע שבתוכינו

הנוגע לנו למעשה מקיום מצוה זו של מחיית עמלק, למחות ולהוקיע את חוצפת עמלק מתוך לבנו, לבל חי"ו נקבל איזה זיק של השפעה מטומאת עמלק בביזוי הקדושה. מרגלא בפומי' דהגה"צ ר"י לוונשטיין זצ"ל, כדי לקיים בצורה נכונה את מצות מחיית עמלק, תחילה כל אחד צריך לשנוא את הרע אשר נמצא בו — בעצמו, ולאחר מכן למחות את זכרו של עמלק. משום שכל זמן שאדם נבנה מהרע באיזושהי בחינה, עדיין איננו שונא את הרע, וא"כ איך הוא יכול לשנוא את עמלק. רק לאחר שעקר את הרע מקרבו, אז יש את האפשרות לעקור את הרע — עמלק — הנמצא חוצה לו.

שפ"ג חיים א"ל ע"מ

ערך: שמואל כ"ץ רב אולפנת חורב, ירושלים